

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Orwell, Zamjatin, Koestler:

Tři obrazy nesvobody ve 20. století

Adéla Wernerová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Orwell, Zamjatin, Koestler:

Tři obrazy nesvobody ve 20. století

Adéla Wernerová

Vedoucí práce:

PhDr. Martin Profant Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

Tímto bych chtěla poděkovat panu PhDr. Martinu Profantovi Ph.D., vedoucímu této bakalářské práce, za jeho cenné rady a metodické vedení práce.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. TOTALITARISMUS	3
2. 1. ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMU	3
2. 2. IDEOLOGICKÉ KOŘENY TOTALITNÍCH REŽIMŮ	6
2.2.1. KOMUNISTICKÁ IDEOLOGIE	7
2.2.2. FAŠISTICKÉ IDEOLOGIE	8
3. UMĚLECKÁ REFLEXE	9
3. 1. TŘI OSUDY (Koestler, Zamjatin, Orwell)	11
3.1.1. Arthur Koestler	11
3.1.2. Jevgenij Zamjatin	13
3.1.3. George Orwell	14
3. 2. TŘI PŘÍBĚHY	16
3.2.1. ANTIUTOPIE	16
3.2.2. G. Orwell - <i>1984</i>	17
3.2.3. J. Zamjatin - <i>My</i>	20
3.2.4. A. Koestler - <i>Tma o polednách</i>	25
3. 3. ORWELLOVA ISPIRACE	29
3.3.1. <i>1984</i> vs. <i>My</i>	29
3.3.2. <i>1984</i> vs. <i>Tma o polednách</i>	30
3. 4. REFLEXE TOTALITNÍ SPOLEČNOSTI	31
4. ZÁVĚR	32
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	33
6. RESUMÉ	37

1. ÚVOD

Důvod, proč jsem si vybrala právě „Téma reflexe totalitní společnosti a její autoři se zaměřením na literární a dramatická díla“ spočívá především v tom, že se v tématu snoubí politika, historie a umění.

Zabývat se totalitním režimem jsem se rozhodla proto, že totalitní forma vlády byla v první polovině 20. století uplatňována v nemalé části světa, což mělo nesmazatelně tragický dopad, a také z důvodu, že v nepříliš vzdáleném období na území někdejší Československé socialistické republiky panoval právě takový režim. Ten poznamenal celou společnost, všechny myslitelné obory lidské činnosti, a především samotné osudy jednotlivců. Odkaz totality přetrvává až do současnosti a bohužel není možné onu dobu vymazat z paměti národů.

Ráda bych se v této práci zaměřila na fenomén totalitní společnosti. Je nutné položit si otázku, jakou společnost vlastně za totalitní považujeme. Odpověď se pokusím nalézt v literárních dílech jak odborných, tak uměleckých.

První kapitola se zaměřuje na totalitarismus jako takový, tedy na to, jakým způsobem je tento pojem chápán, jak byl vysvětlován a v jakých souvislostech o něm hovoříme. Dále také vysvětluje základní principy, na nichž je založen totalitní stát a podle kterých společnost v něm funguje.

Další kapitola přibližuje tři totalitní formy vlády – komunismus, fašismus a nacismus. Je zde vysvětleno, z jakých ideologických základů jednotlivé formy vycházejí, a také jakým způsobem, v jakém období a kde byly uplatňovány.

Třetí část práce se zabývá uměleckou reflexí totalitní společnosti. Pro tento účel jsem si vybrala tři zásadní díla, jež vznikla v první polovině 20. století. Jedná se o politický román *Tma o polednách* od Arthura Koestlera, antiutopii *My* od Jevgenije Zamjatina a především o katastrofickou vizi budoucnosti *1984* od George Orwella. Kromě stručných životopisů zmíněných autorů zde naleznete analýzu jednotlivých děl s ohledem na teoretické poznatky, jež se nacházejí v předchozích kapitolách. V této části se snažím ukázat, jakým způsobem zmínění autoři uchopili problém totality a do jaké míry se jejich díla střetávala

s realitou.

Ráda bych touto prací nastínila problém fenoménu totalitní společnosti, jelikož se, podle mého názoru, může kdykoliv stát opět aktuální.

2. TOTALITARISMUS

2. 1. ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMU

„Ptali jste se vůbec, jakou cenu jsme museli zaplatit za nastolení jakéhokoliv ideálu na této zemi? Kolik skutečnosti bylo třeba pomluvit kvůli ideálu, kolik lží bylo třeba posvětit, kolik vědomí zmást...? Abychom mohli vystavět chrám, jiný chrám musí být rozmetán: takový je zákon...“¹

Friedrich Nietzsche

„Totalitarismus (z lat. *totalis*, celkový),...označuje politickou koncepci, podle které jsou lidé podřízeni nadvládě sociálních nebo politických instancí, autoritářským způsobem kontrolujících osoby a jednání jednotlivců podle zásady státního zájmu a na úkor práv jednotlivců.“²

V nejširším slova smyslu uvažujeme o totalitarismu jako o formě vlády, která je v první řadě nedemokratickou. S totalitním režimem jsou spojovány tři politické ideologie, jež byly zrealizovány v první polovině 20. století z převážné části na evropském kontinentě: Leninova komunistická RSFSR (později od roku 1922 SSSR), Mussoliniho fašistická Itálie a Hitlerovo nacistické Německo. Období výskytu tohoto fenoménu je datováno roky 1917, kdy proběhla Velká říjnová revoluce, jež byla počátkem komunistické nadvlády, a 1989, kdy se Sovětským svazem prohnala revoluční vlna, která naopak pád komunismu zapříčinila. Je nutné dodat, že tato datace je chápána jako tradiční, jelikož mnoho politických teoretiků z 50. let 20. století hovoří o rozmezí let 1929/1933 – 1945/1953³ (viz str. 4).

To, že se komunismus nachází na úplně opačné straně politického spektra než fašismus a nacismus neznamena, že nemají shodné rysy.

Základním stavebním kamenem všech totalitních režimů je ideologie,

1 NIETZSCHE, F. *Genealogie der Moral*, str. 296, zdroj BĚLOHRADSKÝ, V. *Krise eschatologie neosobnosti*, str. 17

2 DUROZOI, G.; ROUSSEL, A. *Filozofický slovník*, str. 304

3 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

kteřá „určuje jediný správný, a proto jediný tolerovatelný způsob interpretace světa, místa člověka v něm, dějin, a zvláště nezměnitelných principů, z nichž je odvoditelná budoucnost.“⁴ „Totalitarismus charakterizuje vláda jediného, silně ideologicky mobilizovaného a striktně centralizovaného hnutí, jež samo sebe obvykle nazývá stranou (totalitní strana).“⁵ Takováto forma vlády nepřipouští jakoukoliv diskusi nejen ve sféře politické, právní či sociální, ale ovládá celou společnost. Cílem je uniformita, tedy smazání veškerých rozdílů mezi jednotlivci, od kterých je vyžadována absolutní loajalita⁶, která je v případě potřeby vynucována psychickým nátlakem a fyzickým násilím.

Ano, je logické se ptát, kde je ona diference mezi totalitarismem a jinými autokratickými formami vlády. V podstatě jde o jemnou nuanci, která nemusí být právě zřetelnou. Jedná se o „programové zrušení rozdílu mezi sférou veřejnou a soukromou, či řečeno jinak - okupaci soukromé sféry.“⁷ Tato teze je určitým způsobem zavádějící, jelikož i diktátoři ostatních režimů mají moc využít svého postavení tímto způsobem. Proto si dovolím předchozí tvrzení doplnit o názor Hannah Arendtové, jedné z nevlivnějších politických myslitelek 20. století. Ta dodává, že se „teror diktatury liší od teroru totalitní vlády tím, že ohrožuje pouze skutečné oponenty, nikoli nevinné občany bez politických názorů.“⁸

První *deskriptivní definice* totalitarismu se začínají objevovat v 50. letech 20. století. Podle Carla J. Friedricha a Zbigniewa Brzezinskiho charakterizují totalitní společnost tři základní pojmy: *ideologie, totalitní strana a teror* (podle *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, 1956).⁹ Na tuto teorii navazuje již zmiňovaná H. Arendtová.

Hannah Arendtová (1906, Hannover – 1975, New York) byla německá politická teoretička židovského původu, zabývající se právě totalitarismem.

4 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

5 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

6 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

7 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

8 ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*, str. 449

9 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

„Ještě před koncem 2. světové války (1944) publikovala úryvek z připravovaného díla o totalitarismu. V úplnosti vyšlo až o sedm let později (*The Origins of Totalitarianism*, 1951).“¹⁰ Právě v tomto díle se Arendtová zamýšlí nad tím, jakým způsobem došlo a mohlo dojít ke vzniku totalitních režimů, způsobem jejich fungování a především teoretickou deskripcí samotného hesla: „popisuje totalitarismus jako fenomén, který koření v rozkladech národních států a v emancipaci moderní masové společnosti, jež dali vzniknout elementům antisemitismu a imperialismu“¹¹. Nutno podotknout, že Arendtová patří k těm, jež datovali období fungování totalitní společnosti do let 1929 – 1953, kdy „mizejí z komunistického režimu zásadní charakteristicky totalitarismu jako kult osobnosti, vůdce i cibulová struktura totalitního režimu, vytrácí se otevřený teror ve prospěch sofistikovanějších forem a nakonec se mění i ideologický princip.“¹²

Původkyní slavné metafory o cibuli je právě Hannah Arendtová. Ve svém díle *Krise kultury* (*Between Past and Future*, 1961) přirovnává strukturu totalitního státu ke struktuře cibule. Dovolím si pro lepší pochopení uvést přesnou citaci definice: „...totalitární vláda a totalitární organizace společnosti nejvíce připomíná strukturu cibule, kde v samém středu dlí v jakémsi prázdném prostoru vůdce. Ať už si počíná jakkoliv, ať sjednocuje politický útvar pomocí autoritářské hierarchie či utlačuje poddané jako tyran, činí tak vždy zevnitř, a nikoli zvnějšku nebo shůry. Všechny velmi různorodé části totalitárního hnutí, frontové organizace, různé profesní společnosti, členstvo strany, stranická byrokracie, elitní formace a policejní skupiny, se k sobě vztahují tak, že každá vytváří v jednom směru fasádu a v druhém centru, tj. pro jednu vrstvu hraje roli normálního vnějšího světa a pro druhou představuje radikální extremismus.“¹³

„Dnes vládne obecná shoda v tom, že totalitarismus identifikují následující rysy:

- **oficiální ideologie**

10 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

11 PECHANOVÁ, G. *Problém totalitarismu v díle George Orwella*, str. 9-10

12 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

13 ARENDTOVÁ, H. *Krise kultury*, str. 8-9

- *jediná strana*
- *kontrolní síť i orgán propagandy*
- *potlačení všech forem zastupitelské demokracie*
- *eliminace jakékoli opozice*
- *informační monopol*
- *převaha policejního státu nad právním*
- *vnesení zhoubných prvků do hloubi společenského života*
- *podřízenost hospodářství ideologii a politice strany*¹⁴

Z uvedených teoretických poznatků je tedy možno vyvodit, že totalitní stát je státem s pevně danou strukturou, který je ovládán zevnitř jednou politickou stranou, chcete-li ideologickým hnutím, v jehož čele stojí vůdce oplývající jednoznačným kultem osobnosti. Ideologie je všeobjímající a prostupuje veškeré sféry lidského života. Poslušnost a loajalita vůči straně je vynucována propagandou, fyzickým a psychickým terorem. Totalitní společnost musí být jednotná, jelikož, jak pravil klasik, v jednotě je síla.

14 FILIPPI-CODACCIONI, A. M. *Dějiny 20. století: encyklopedie politického, ekonomického a kulturního dění*, str. 437

2. 2. IDEOLOGICKÉ KOŘENY TOTALITNÍCH REŽIMŮ

Ideologie všech totalitních systémů je právě tou instancí, která je od sebe vzájemně odlišuje. Tradičně rozlišujeme dva typy. Ideologii komunistickou a ideologii fašistickou, kam je řazen i nacismus. Ideologie v tomto slova smyslu určuje jediný možný způsob fungování státu a společnosti.¹⁵ V této kapitole se pokusím přiblížit základy ideologií jednotlivých totalitárních systémů.

2.2.1. KOMUNISTICKÁ IDEOLOGIE

Komunismus

„Ideologie komunistického režimu se v první řadě opírala o zjednodušený výklad tzv. historického materialismu.“¹⁶ Autorem filosofického systému, jehož součástí byl historický materialismus, byl Karel Marx. Společenské a politické uspořádání tohoto režimu stojí na principu vyhraněného kolektivismu, beztřídní společnosti a kolektivizovaného majetku. Každý ideologický systém musí mít svého nepřítele, v tomto případě se jednalo o představitele kapitalismu. Oslavována byla dělnická třída - Proletariát. Od 20. století opíral komunismus svojí realizaci o dění v sovětském Rusku a později Sovětském svazu, největšího rozmachu dosáhl po II. světové válce. Tato ideologie začala být realizována bolševiky (ruské politické hnutí), jež byli vedeni Vladimírem Illjičem Leninem (22. dubna 1870 – 21. ledna 1924, vlastním jménem V. I. Uljanov), v roce 1917 po říjnovém převratu, chcete-li Velké říjnové revoluci.

Klíčovou postavou raného komunismu se po Leninově odchodu stal Josif Visarionovič Stalin (18. prosince 1878 – 5. března 1953, vlastním jménem J. V. Džugašvili). Stalin byl od roku 1922 generálním tajemníkem komunistické strany, po Leninově smrti stanul v jejím čele. V krátkém čase prosadil do

15 PAVELČÍKOVÁ, N. *Totalitární režimy 20. století v Evropě*, str. 15

16 PAVELČÍKOVÁ, N. *Totalitární režimy 20. století v Evropě*, str. 32

stranického a státního aparátu své stoupence, naopak své politické a osobní rivaly odstranil. Umožnil mu to státní terorismus a totální kontrola pod pláštěm čistoty komunistické ideologie. Zahájil program industrializace země a kolektivizace zemědělství, bylo zcela zlikvidováno soukromé vlastnictví a prosadil direktivní a centralizované státní plánování a hospodářství. Období teroru vyvrcholilo útokem do vlastních řad, podle ruských historiků zahynulo během komunistické vlády přibližně 40 milionů obětí.

Charakteristické pro stalinismus a neostalinismus, jediné formy komunismu, se kterým se dosud lidstvo setkalo, bylo mimo krutého třídního boje popření práva na vlastní názor, individuality, nastolení kolektivismu i v duševní oblasti. Definitivní konec této podoby komunismu nastal v 2. polovině 80. let, kdy se celý tento systém ekonomicky, politicky, a zároveň morálně rozložil.

2.2.2. FAŠISTICKÉ IDEOLOGIE

„Ideologické systémy fašistického typu...se zpravidla opírají o vlastní národní tradice a mýty. Vyznačují se vypjatým nacionalismem a šovinismem. Jeho základem je přesvědčení o vyvolenosti vlastního národa a jeho vůdce.“¹⁷

Fašismus

Fašismus vznikl v okruhu nacionalistických odpůrců liberalismu a tradičního socialismu, kteří byli nespokojeni s výsledky I. světové války. Jednalo se o teroristickou diktaturu a antiliberálním, protidemokratickým a protimarxistickým zaměřením. Odmítal pluralistickou politickou kulturu, jako nejvyšší hodnotu chápal stát, jeho organizace a řízení se dělo na principu osobní diktatury a vlády jedné politické strany.

Ideovým otcem fašismu byl Ital Benito Mussolini (29. červenec 1883 – 28. duben 1945), který v Itálii nastolil autoritativní režim v roce 1925. „Podle představitelů hnutí je italský fašismus přímým dědicem římského impéria z doby císařství. Ideálem je disciplinovaný muž-bojovník, který bojuje o rozšíření imperiálního území. Usiluje o pořádek, o věrnost Vůdci, vyjadřuje jednotu a vůli

17 PAVELČÍKOVÁ, N. *Totalitární režimy 20. století v Evropě*, str. 16

národa.¹⁸

Nacismus

Nacismus vznikl v poválečném Německu, jež bylo zmítáno sociálními a politickými rozbroji. Nacistickou ideologii charakterizuje rasově zdůrazňovaný šovinismus, právo nadřazeného německého národa na dobytí životního prostoru, antisemitismus, antimarxisticky motivovaný socialismus, atd.

„Kořeny rasistického ideologického systému hledají odborníci ve vývoji konzervativní francouzské filosofie 19. století.... Za základní díla teorie o nerovnosti lidských ras jsou považovány monografie francouzského autora Artura Gobineaua a Angličana Houstona S. Chamberlaina.¹⁹ Dílo *Mýtus dvacátého století*, ve kterém je zachycena ucelená nacistická ideologie, pochází z pera Alfréda Rosenberga. Zde se uvádí, že nositeli tzv. *čisté rasy* jsou pouze germánské národy. Jsou zde uvedeny typické fyziologické rysy, podle nichž je možné určit typického árijce. Nejnižším národem v pomyslném rasovém žebříčku se ocitl právě národ židovský, jenž byl na základě tzv. norimberských zákonů postihován.

U zrodu *Nacionálně socialistické dělnické strany* (NSDAP) stál Adolf Hitler (20. dubna 1889 – 30. dubna 1945), který za I. světové války bojoval v německé armádě na západní frontě, čtyři roky po konci války se pokusil o puč, za nějž byl odsouzen do vězení, kde sepsal dílo *Mein Kampf*, které se stalo programem nacistické strany. Po úspěšných volbách na začátku 30. let byl jmenován říšským kancléřem. Po smrti prezidenta Hindenburga vyhlásil konec republiky a začal budovat tzv. *Třetí říši*. Nesl hlavní zodpovědnost za rasovou a politickou perzekuci, za genocidu Židů, za rozpoutání II. světové války a za válečné zločiny, které byly spáchány.

18 PAVELČÍKOVÁ, N. *Totalitární režimy 20. století v Evropě*, str. 17

19 PAVELČÍKOVÁ, N. *Totalitární režimy 20. století v Evropě*, str. 20

3. UMĚLECKÁ REFLEXE

*Ne že bych nechtěl žít, ale život
je už tak prolhaný,
že i kdybych měl pravdu,
musil bych ji hledat ve smrti...
Ale vždyť to dělám...²⁰*

(Vladimír Holan, Stále)

Je samozřejmostí, že tato kapitola moderních dějin lidstva se stala tématem číslo jedna nejen politologů, politických teoretiků, nebo filosofů, ale našla své místo i ve sféře umělecké. Rozhodla jsem se zabývat uměním psaným, tedy literaturou.

Podle Josepha Strelky je „těžištěm vztahu literatury a politiky problém svobody.“²¹ A právě ta díla, která pojednávají o totalitní společnosti, nám tuto myšlenku jednoznačně potvrzují.

K problému ovlivnění literatury politikou se Strelka vyjadřuje takto: „Existují historické situace, v nichž hrozí, že se politika zmocní všech projevů života, včetně literatury, a bude je oklešťovat natolik intenzivně a bezvýhradně, že vyhýbat se politickému postoji by bylo nejen neetické, nýbrž přímo nemožné.“²² Z toho vyplývá, že ve státech, kde byl nastolen autoritativní či totalitní režim, nebylo možné veřejně publikovat literaturu, jež by ukazovala skutečnost takovou, jaká je a umožnila by kritickou reflexi společenskou.

„V této situaci vystupuje pro utváření povědomí o totalitarismu do popředí umělecká, románová a memoárová literatura. Západní vzdělanec si obvykle vytvářel o totalitarismu pojem četbou Jevgenije Zamjatina (román *My*, 1921), Arthura Koestlera (*Tma o polednách*, 1940) a později v šedesátých a sedmdesátých letech zvláště Alexandra Isajeviče Solženicyna (*Jeden den Ivana*

²⁰ HOLAN, V. *Les bez stromů*, str. 13

²¹ STRELKA, P. J. *Literatura a politika*. Předmluva

²² STRELKA, P. J. *Literatura a politika*, str. 10

*Denisoviče, 1962; Rakovina, 1968; Souostrovi Gulag, 1974).*²³

Ovšem nejznámějším a nejvýznamnějším autorem, který se zasadil o popularizaci tohoto tématu, nebyl nikdo jiný, než George Orwell. Prostřednictvím svých děl, alegorické bajky *Farma zvířat* (1945) a především antiutopického románu *1984* (1949), „představil totalitarismus západnímu čtenáři, ale paradoxně napomáhal i lidem pod totalitním panstvím v porozumění jejich situaci.“²⁴

23 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

24 PROFANT, M. *Totalitarismus*, In: [online]

3. 1. TŘI OSUDY (Koestler, Zamjatin, Orwell)

3.1.1. Arthur Koestler

(5. září 1905, Budapešť – 3. březen 1983, Londýn)

A. Koestler se narodil do rodiny Maďara a Rakušanky židovského původu. V roce 1919 Koestlerova rodina emigrovala, jelikož moc v Maďarsku převzal fašistický admirál Horthy. Usídlili se tedy ve Vídni, kde Koestler studoval techniku. V roce 1926 se jako zanícený sionista přemístil do Palestiny, kde se zapojoval do aktivit organizovaných židovskou komunitou. Po dvou letech Palestinu opustil a odebral se do Německa, kde se roku 1928²⁵ „stal reportérem významného levicového Ullsteinova nakladatelství.“²⁶ V roce 1931 se stal členem Komunistické strany Německa. Po převratu v roce 1933 se k moci dostal Adolf Hitler, což pro Koestlera jakožto Žida znamenalo zkázu. Proto znovu emigroval, tentokrát do Paříže. Z počátku krátce pracoval v Sovětském svazem notně podporované mezinárodní komunistické tiskové agentuře Inpres. Roku 1936 byl Koestler vyslán jako britský válečný respondent do Španělska, kde vypukla občanská válka.²⁷ „Tehdy se jeho kritičnost při posuzování komunismu začala měnit v pochyby, když se setkával se sektářským fanatismem a obludnými praktikami sovětských poradců...“²⁸ Roku 1937 byl Koestler za nejasných okolností zatčen frankistickou úderkou a odsouzen k trestu smrti. Ten byl však odložen a Koestler strávil ve věznici 7 měsíců, během kterých si uvědomil, že se stal součástí jednoho z totalitních systémů, jehož idea je nastolována skrze krveprolití. Rozsudek nakonec vykonán nebyl, jelikož jej Franko vyměnil za zajatce z vlastních řad. Po návratu domů, když se dozvěděl o moskevských procesech v roce 1936, se rozhodl ze strany vystoupit (1938). Během II. světové války bojoval v řadách francouzské cizinecké legie. Podařilo se mu přežít francouzskou kapitulaci v roce 1940 a utekl do Velké Británie, kde

25 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 199-200

26 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 200

27 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 201

28 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 201

se jako dobrovolník přihlásil opět do armády. Do války však nenastoupil a věnoval se především literární činnosti. Ve 2. polovině 20. století odešel do Spojených států, kde roku 1950 spoluzaložil Kongres pro intelektuální svobodu.²⁹

V roce 1968 obdržel za své dílo prestižní cenu Sonning Prize. V tomto období byla Koesterovi diagnostikována Parkinsonova choroba. 3. března roku 1983 spáchal ve svém bytě i se svou manželkou Dorothy sebevraždu.

Mezi jeho nejvýznamnější díla patří novely *Gladiátoři* (The Gladiators, 1939), *Tma o polednách* (Darkness at Noon, 1940) *Příjezd a odjezd* (Arrival and Departue, 1943) nebo *Zloději v noci* (Thieves in the Night, 1946). Z autobiografických děl uveďme například *Španělský testament* (Spanish Testament, 1937), *Bahno společnosti* (Scum of the Earth, 1941) nebo *Dialog se smrtí* (Dialogue with Death, 1942).

3.1.2. Jevgenij Zamjatin

(1. únor 1884, Lebedaň – 10. březen 1937, Paříž)

Jevgenij Ivanovič Zamjatin se narodil v malém provinčním městečku Lebedaň do rodiny pravoslavného kněze a klavíristky. Po vystudování gymnázia v roce 1902 pokračoval ve studiu na Polytechnickém institutu v Petrohradě, obor námořního inženýrství. V této době se stal členem bolševické strany. V roce 1905 byl během studijního pobytu na Blízkém východě kvůli svým revolučním aktivitám poprvé zatčen a následně deportován.

Posléze žil Zamjatin ilegálně v Petrohradě, strávil nějaký čas ve Finsku a od roku 1906 pokračoval ve studiu. Po absolvování v roce 1908 začal na Polytechnickém institutu přednášet. V roce 1911 byl Zamjatin znovu uvězněn, ale o dva roky později dostal amnestii. Roku 1916 byl poslán do Anglie, aby dohlížel na výstavbu ledoborců. Do Ruska se vrátil v předvečer Velké říjnové revoluce.

29 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 201-204

V letech 1917-1918 přispíval Zamjatin pod pseudonymem M. Platonov do socialistických novin, od roku 1920 pracoval jako editor v periodikách *Dom Iskusstva*, *Sovremennyi zapad* a *Ruskii sovremenni*, a také pro nakladatelství světové literatury.

Ačkoliv souhlasil s revolucí, nemohl se ztotožnit s novým režimem, který byl podle něj barbarský a potlačoval svobodu jako takovou. Své názory vyjádřil v článku „Obávám se, že“ (1921). Vyjádřil zde svůj postoj a obvinil vládu z potlačování svobodného myšlení. Byl označen za nepřítele dělnické třídy a opět zatčen. Jeho práce byly zakázány, odstraněny z knihoven a bylo mu znemožněno nadále publikovat.

V roce 1931 mu bylo povoleno odejít do exilu. Usadil se s manželkou v Paříži. Přestože toužil po návratu do Sovětského svazu, nikdy se tak nestalo a dne 10. března 1937 ve městě nad Sienou skonal.³⁰

Z jeho díla uveďme antiutopický román *My* (poprvé vydáno v angličtině roku 1925), dále satiru *Ostrované* (1918), nebo drama *Attila* (1928).

3.1.3. George Orwell

(25. červen 1903, Motihari – 21. leden 1950, Londýn)

George Orwell, vlastním jménem Eric Arthur Blair, se narodil v Bengálsku (dnešní Indie), které bylo v té době součástí Britského impéria.³¹ „Když se Blairova rodina vrátila z Indie do Anglie (1911), poslala svého syna do soukromých škol ve Winchesteru a Etonu (kde pobyl až do roku 1921). Zde byl jedním z jeho tutorů Aldous Huxley.“³² Z finančních důvodů nemohl pokračovat ve studiu na vysoké škole, proto se vrátil do Indie, kde začal pracovat pro *Indickou imperiální policii* v Barmě. Působil zde od roku 1922. Tato zkušenost se odráží v novele *Barmské dny* (Burmese Days, 1934, poznámka autora).³³

30 LIUKKONEN, Petri. Yevgeny Ivanovich Zamyatin. In: [online]

31 KAJNAR, P. *George Orwell*. In: [online]

32 KURAS, B. *Sto let od narození George Orwella*, str. 12

33 KAJNAR, P. *George Orwell*. In: [online]

„Na přelomu roku 1927-1928 se vrátil do Anglie a od té doby lze mluvit o tom, že se snažil věnovat literární činnosti soustavně. Provokativně žil v londýnském, chudinském East-endu a mezi proletáři na předměstí Paříže. Nelze se proto divit, že se v třicátých letech 20. století považoval za socialistu a dokonce se nebál prohlásit za komunistu. Žil životem většiny mladých lidí oné poválečné generace: pil, kouřil, flámoval...“³⁴ Tato životní etapa se pro Blaira taktéž stala inspirací – roku 1933 vydal knihu *Na dně v Paříži a Londýně* (Down and Out in Paris and London, 1933). Zde také poprvé použil pseudonymu George Orwell.³⁵ Důvod, proč se rozhodl používat jiného jména, vysvětluje Gordon Bowker touto historkou: „Jako mladý muž se Eric Blair nechal fascinovat duchařskými příběhy a obluzovat černou magií. Jednou, zjevně smrtelně vážně, proklel svého spolužáka, který ho urazil...Později řekl svému příteli, že pseudonymu používá proto, aby nikdo z jeho nepřátel proti němu nemohl použít jeho jména a triků.“³⁶

Vzhledem k jeho politickému smýšlení nebylo divu, že v roce 1936 odjel jako dobrovolník do občanskou válkou zmítaného Španělska, „kde bojoval v jednotkách milicí POUM (Dělnické strany marxistického sjednocení).“³⁷ Ve Španělsku zůstal roku 1937, kdy se vrátil do Velké Británie.

V roce 1939 měl nastoupit do vojenské služby, což ovšem nebylo vzhledem k jeho tuberkulóze možné. Tím pádem se nezúčastnil ani 2. světové války. Místo toho začal pracovat jako zpravodaj pro BBC, zde působil do roku 1943, „kdy se stal editorem a dopisovatelem Observeru a zejména literární přílohy deníku Tribune.“³⁸

Novinářské řemeslo už do své smrti neopustil. Na sklonku života vydal své dva nejznámější romány, antiutopie *Farmu zvířat* (Animal Farm, 1945) a *1984* (Nineteen Eighty-Four, 1949), díky nimž „se stal nejen slavným, ale poprvé

34 KURAS, B. *Sto let od narození George Orwella*, str. 12

35 KURAS, B. *Sto let od narození George Orwella*, str. 12

36 BOWKER, G. *George Orwell*, str. 13

37 KAJNAR, P. *George Orwell*. In: [online]

38 KURAS, B. *Sto let od narození George Orwella*, str. 13

v životě i bohatým. Dožil se roku 1950 – doby, kdy se jeho antiutopie začínala, podle mínění mnoha Orwellových současníků, stávat skutečností.³⁹ George Orwell zemřel na tuberkulózu ve věku pouhých 46ti let.

39 KURAS, B. *Sto let od narození George Orwella*, str. 13

3. 2. TŘI PŘÍBĚHY

3.2.1. ANTIUTOPIE

Antiutopie bývá mnohdy chápána jako samostatný literární žánr, často je však označována za podžánr utopie. Utopie je žánr „fantastické literatury, líčící alternativní model společenského uspořádání v pomyslné zemi.“⁴⁰

„Myšlenkové těžiště klasických utopií spočívá v systematickém popisu dokonalého fungování ideálního státu... Utopické místo tíhne k pravidelnému, často geometrickému uspořádání, v němž se odráží sklon k žánru k filosofické abstrakci. Život v utopickém společenství je řízen promyšleným řádem, respektuje přísnou hierarchii, má uniformní charakter a nepodléhá žádným změnám.“⁴¹

Antiutopie je „varovně laděná negativní varianta utopie, projektující možná rizika budoucího společenského vývoje“.⁴² Antiutopie (můžeme se setkat i s označením dystopie), se objevuje především v literatuře 20. století.

3.2.2. G. Orwell - 1984

Orwellův román *1984* je možné bez rozpaků označit za jeden z nejvýznamnějších antiutopistických románů, ba i dokonce za jedno z nejpřevratnějších děl vzniknuvší ve 20. století.

Jádro pudla fenomenálního úspěchu leží v nadčasovosti tohoto díla a Orwellova vize, jež byla z části naplněna, je vskutku dechberoucí.

Orwell nás prostřednictvím své novely zavádí do *Oceánie*. Je rok 1984 a na světě existují pouze tři mocnosti – *Oceánie*, *Eastasie* a *Euroasie*. Tyto mocnosti jsou v neustálém válečném konfliktu, vždy dvě ku jedné.

V *Oceánii* vládne tvrdá diktatura, kterou je možné označit za kolektivní oligarchii (podle Josefa Skály). Jedinou politickou stranou je *Strana*. V jejím čele

40 MOCNÁ, D.; PETERKA, J. *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 666

41 MOCNÁ, D.; PETERKA, J. *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 667

42 MOCNÁ, D.; PETERKA, J. *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 666

stojí neomylný *Velký bratr*. „Velký bratr Tě sleduje!“⁴³ Tak zní heslo, které je napsáno na všudypřítomných plakátech s jeho podobiznou. Tím je řečeno vše – nikdo nesmí zapomínat, že je neustále pod dohledem *Ideopolicie*. Všude se proto nacházejí obrazovky, které zároveň vysílají, ale také přijímají. Jakákoliv náznak pochybnosti o slovech *Velkého bratra* je okamžitě odhalen a náležitě potrestán. Hlavní hesla *Angsocu* (anglický socialismus) jsou: „Válka je mír, Svoboda je otroctví, Nevědomost je síla.“⁴⁴

Společnost v *Oceánii* je hierarchicky rozčleněna: Na samém vrcholku pomyslné pyramidy stojí *Velký bratr*. V závěsu jsou členové *Vnitřní strany*, pod nimi členové *Vnější strany*, a nejspodnější, a zároveň nejpočetnější, je *Proletariát*. Členové *Strany* tvoří pouhých 20 procent obyvatelstva.

Winston Smith je členem *Vnější strany* a pracuje na *Ministerstvu pravdy*. Jeho úkolem je měnit minulost – přepisuje staré zprávy z novin tak, aby byli poplatné momentální situaci. K tomu, aby mohl takovou práci vykonávat, musí (ostatně jako všichni) ovládat *newspeak* a *doublething*. *Newspeak* je uměle vytvořený jazyk, který je neustále zdokonalován. Má oprostít zastaralou angličtinu od zbytečných výrazů. Např. *Ministerstvo pravdy* se v *newspeaku* nazývá *Pramini*. *Doublething* je podvojně myšlení, kdy je člověk schopen věřit zároveň dvěma zcela si protirečícím informacím (např. hesla *Strany*). Pokud někdo není schopen používat svou mysl tímto způsobem, automaticky páchá *Ideozločin*.

„Ideozločin nepřináší smrt: ideozločin **JE** smrt.“⁴⁵ Winston Smith je ideozločincem. Nejen proto, že si začal psát deník (v temném zákoutí svého bytu, kam nedohlédne ani obrazovka), ale především proto, že si uvědomuje, že něco není v pořádku, že žije v jedné velké lži, že v tomto státě je něco zkaženého. Už jen sama jeho práce mu potvrzuje, že vše je pouhá iluze. Že *Velký bratr* a *Strana* udržují obyvatele *Oceánie* v permanentní nevědomosti o skutečnosti. I válka je jedním z nástrojů, který manipuluje lidmi a nutí je myslet si, že organizace státu,

43 ORWELL, G. 1984, str. 7

44 ORWELL, G. 1984, str. 19

45 ORWELL, G. 1984, str. 29

a tím daný status quo, je jediný možný: „Vědomí, že jsme ve válce, a proto v nebezpečí, způsobuje, že se soustředění moci v rukou malé kasty jeví jako přirozená, nevyhnutelná podmínka přežití.“⁴⁶

Winston Smith si uvědomuje, co mu za jeho přečin hrozí. Už jen za to, že si pořídil deník a pero v jednom zapadlém antikvariátu v proletářské čtvrti je trestuhodné. Právě v *Proletariátu* vidí Smith naději – pokud má být současný stav změněn, dokážou to jedině proléti. Problémem je, že prolétům je to jedno.

Jednou, při pravidelných *Dvou minutách nenávisti*, kdy se na velké obrazovce objevil Emanuel Goldstein, tradiční nepřítel *Oceánie* a zakladatel *Bratrstva*, které chtělo rozvrátit *Stranu*, všiml si Smith dvou osob. Jednou z nich byla mladá, tmavovlasá dívka s šarlatovou páskou kolem uniformní kombinézy (jednalo se o znak členů *Ligy antisexuální mládeže*). Jmenovala se Julie. Smith ji zaznamenal již dříve a neměl z ní nikdy dobrý pocit. Napadlo jej, že by mohla být tajnou agentkou *Ideopolicie*. Druhou osobou by O'Brien, Smithův kolega z *Oddělení záznamů*. O'Brien byl členem *Vnitřní strany* a Smithovi se zdálo, že je něco spojuje. Když se O'Brien na Smitha podíval, jakoby říkal: „Jsem s tebou. Vím přesně, co cítíš. Vím všechno o tvém pohrdání, o tvé nenávisti o tvém znechucení. Ale neboj se, jsem na tvé straně“⁴⁷ Tyto dvě osoby se pro Winstona Smithe staly osudovými.

Julii potkával Winston stále častěji. Na příklad když se vracel ze svého oblíbeného antikvariátu v *Proletářské čtvrti*. To ho jen utvrdilo v jeho myšlence, že jej sleduje. O několik dní později se střetli na chodbě *Ministerstva pravdy*. Julie upadla, a když jí Smith pomáhal vstát, vsunula mu nenápadně do ruky lísteček. Miluji Tě! Tak zněl vzkaz na papírku, který Smith okamžitě po přečtení spálil. Začali se s Julií tajně scházet. To, že byla velice aktivní členkou *Antisexuální ligy mládeže*, byla jen zástěrka, která jí dovoľovala být občas sama sebou. Sdílela se Smithem nejen lásku, ale také názory. Rozhodli se pronajmout si od pana Charringtona, majitele starožitnictví, pokoj v *Proletářské čtvrti*. Zde,

46 SKÁLA, J. *Postřehy a fikce George Orwella*, str. 38

47 ORWELL, G. 1984, str. 20

kde nebyla jediná obrazovka, mohl být jejich cit bez obav naplňován.

Jednoho dne se v práci ke Smithovi přitočil O'Brien. Začal mu vykládat o novém, *Desátém vydání Slovníku newspeaku*, jehož pár čísel bylo již v oběhu. Dal mu svou adresu a řekl Smithovi, aby si pro slovník v nejbližší době přišel. Smith vše pochopil. Určitě je za tím něco jiného, ve slovníku bude pravděpodobně vzkaz, nebo něco podobného.

Smithovi otevřel sluha. O'Brien nabídl Smithovi pravé víno a vypnul obrazovku. Jako člen *Vnitřní strany* si to mohl dovolit. Ukázalo se, že O'Brien je členem *Bratrstva* a rozhodl se Smitha zasvětit. Později došlo k předání knihy, jejímž autorem byl mimo O'Briena sám Emanuel Goldstein. Kniha nesla název *Teorie a praxe oligarchického kolektivismu*. Bylo v ní napsáno to, co Smith věděl, nebo minimálně tušil.

Zlom nastane ve chvíli, kdy jsou Julie s Winstonem ve „svém“ bytě zatčeni Ideopolicíí. Jedním ze zatýkajících je i Charrington. Ukáže se, že milenecký pár byl po celou dobu sledován. Jsou odvezeni na *Ministerstvo lásky*, kde mají být dlouhou dobu mučeni a vyslýcháni. Jediné, co drží Smithe nad vodou je fakt, že mu někdo z *Bratrstva* přinese žiletku, která pomůže k ukončení jeho útrap.

Pravdou ale je, že žádné *Bratrstvo* neexistuje. Je to pouhá fikce, která má dopomoci odhalit *Ideozločince*. Překvapením je, když pro Smithe do jeho cely přijde O'Brien. Právě ten se má stát Smithovým spasitelem. Smith je jím dlouhou dobu mučen, přiznává všechno, to ale O'Brienovi nestačí. Jeho úkolem je předělat Smithovu mysl, má jej naučit milovat *Velkého bratra*. Aby tomu tak bylo, musí jej zlomit. Místnost 101. Nejobávanější místnost v celém *Ministerstvu lásky*. „To, co je v Místnosti 101, je nejhorší na světě... Nejhorší věci na světě jsou různé, jak pro koho.“⁴⁸ Pro Winstona Smithe to byly krysy. Čekala na něj speciální klec ve tvaru masky, v níž byli krysy, které mu měli prokousat obličej. Krysy se začali pomalu přibližovat k Winstonově tváři. V tom jej napadla spásná myšlenka - „Musí vsunout jiného člověka, tělo jiné lidské bytosti mezi sebe a

48 ORWELL, G. 1984, str. 249

krysy... Udělejte to s Julií! Ne se mnou! S Julií! Je mi jedno co s ní uděláte!...⁴⁹

Winston Smith byl zlomen. „Zvítězil sám nad sebou. Miloval Velkého bratra.“⁵⁰

George Orwella při psaní románu *1984* inspirovala, vyjma vlastních zkušeností ze Španělska, dvě velice zásadní díla. Zamjatinova antiutopie *My* a Koestlerova *Tma o polednách*.⁵¹

3.2.3. J. Zamjatin - *My*

Podle Miroslava Drozdy je Zamjatinův román *My* „filosoficko-fantastickým pamfletem“⁵². Není možné jinak, než souhlasit. Toto dílo, jež bylo napsáno roku 1920/21, je kritikou společenského kolektivismu, fungujícího v rámci státu. Zamjatin ve své antiutopii vychází z původní komunistické ideologie, podle níž by si měli být všichni rovni, a jakýkoliv projev individuality je považován za zradu.

Děj se odehrává ve vzdálené budoucnosti, kdy po *Dvoustleté válce* vznikl jediný, dokonale racionální *Jednotný stát*, v jehož čele stojí všemocný, totalitní vládce. *Dobroditel*. Tento stát je od okolního světa izolován *Zelenou stěnou* a nikdo neví, ba ani nepotřebuje vědět, co je za ní. Jednotný stát je totiž nekonečně dokonalý. Nikdo zde nezná chudobu, závist, nezaměstnanost, všichni mají všeho stejně, pracují stejně, chodí ve stejnou dobu spát a ve stejnou dobu vstávají. Život je organizován státem a celá společnost funguje jako bezchybný stroj. Rodina je považována za přežitek, všichni jsou vychováváni státem. Rytmus života udávají *Hodinové desky*, ty jsou součástí všech skleněných, průhledných bytů (není třeba nebýt viděn, všichni žijí stejně a nemají co skrývat), které vás budí a říkají, kdy máte vstávat. Všichni jsou přesní. Pracovní dobu, ve které plní každý svůj

49 ORWELL, G. *1984*, str. 251-252

50 ORWELL, G. *1984*, str. 261

51 BOWKER, G. *George Orwell*, str. 373

52 ZAMJATIN, J. *My*, str. 28

jednoznačný úkol, přerušují každý den dvě pravidelně se opakující události. Oběd, při kterém každý dostane svůj přiděl vydatného naftového jídla, a pozor, je nutno každé sousto skousnout padesátkrát, a zadruhé *Hodina soukromí*, během které se všichni procházejí v ulicích v pravidelných řadách ve čtyřstupech. Každý má na sobě samozřejmě svou vlastní modrou *unifu*, jednu od druhé nerozeznatelnou. Během *Hodiny soukromí* se spolu čísla setkávají a mohou si mezi sebou přátelsky pohovořit. Ano, čísla. Není potřeba mít jména, stačí být označen jednoduchým pořadovým číslem. Nepotřebují ani sny, ani fantazii, jelikož není možné snít o něčem dokonalejším než o tom, co je nejdokonalejší – *Jednotný stát* a *Dobroditel*. Samozřejmě tato dokonale fungující společnost, založená na matematické logice, myslí i na nejnižší fyzické potřeby jako je sex. Ten je taktéž řízen státem. „Kterýsi starověký myslitel vyslovil, ovšem náhodou, moudrou věc: Láska a hlad vládnou světem. Ergo: kdo chce ovládnout svět, musí ovládnout vládce světa. Naši předkové si s nesmírnými obtížemi nakonec podmanili Hlad. Mluvím o *Veliké dvousetleté válce*...zahájil pochopitelně útok proti druhému vládci světa, Lásce. Konečně byla i tato vášeň přemožena, tj. organizována, matematizována, a před nějakými třemi sty lety byl slavnostně vyhlášen náš historický zákon *Lex sexualis*: Každé číslo má právo na kterékoli jiné číslo jako na sexuální materiál.“⁵³ Tedy i tato potřeba, jež se snadno přemění v cit, byla zažehnána.

D-503 je jedním z občanů *Jednotného státu*. Je hlavním konstruktérem *Integrálu*, což je jakási kosmická loď, která má předat jiným civilizacím informace o fungování tohoto dokonalého, na matematicko-logických principech fungujícího státu. D-503 chce přispět svou troškou do mlýna, a proto se rozhodne psát záznamy. Záznamy o svém životě, o tom, jak vidí svět, jak vnímá svět, tedy vlastně o tom, jak ho vidí i všichni ostatní, jelikož on je pouze jednou součástí onoho velkého MY. Je jedním z desetitisíců šroubků velkého mechanismu správně a bezchybně fungujícího *Jednotného státu*. Mezi jeho nejbližší přátele patří O-90, která je na něj přihlášena (dalo by se říci, že je jeho přítelkyní) a

53 ZAMJATIN, J. *My*, str. 49 – 50

uznávaný básník R-13. D-503 je šťastný.

Avšak život není až tak jednoduchý, jak se na první pohled může zdát. D-503 zažije během dalších 120ti dní (doba, která schází k dokončení *Integrálu*) několik klíčových okamžiků, které poznamenají celý jeho život. Jedním z nich je setkání s velmi zajímavou ženou, I-330. Je na ní něco záhadného, něco nelogického. Možná jsou to rysy v jejím obličeji, které jako by vytvářely jednu velkou neznámou, X.

I-330 zaujmou na D-503 jeho divošské, chlupaté ruce, které on sám tak nenávidí. Začnou se stýkat ve *Starověkém domě*, což je v podstatě skanzen z dob před *Dvouseletou válkou*. Při těchto setkáních se bortí veškeré tradice, starověké způsoby I-330 přivádí D-503 do rozpaků a je pevně rozhodnut, že ji půjde udat na *Úřad strážců*. Ovšem něco mu brání, nějaký cit, jenž mu byl doposud neznámý. Dokonce se mu začnou zdát sny. Ano, D-503 je nemocen. Připadá si, jako by byl dvě osoby, ten starý, spořádaný hlavní konstruktér *Integrálu* a nový, divošský (=špatný) muž, který miluje, žárlí, cítí, sní... Rozhodne se proto jít na *Lékařský úřad*. „Je to s vámi zlé! Zřejmě se vám udělala duše“⁵⁴, řekl lékař. Jediné, co může při této chorobě pomoci, je vyoperování fantazie. To však nepřichází v úvahu.

Ve vzduchu je cítit, že se brzy musí něco stát. Něco velkého. Blíží se *Den jednomyslnosti*. Což je den, kdy bude jako každý rok všemi zvolen *Dobroditel* vůdcem státu. Jediný hlas nebude proti...

D-503 se s I-330 i přes všechno nebezpečí stýká dál. Ve chvíli, kdy se je I-330 absolutně jistá oddaností „svého přítele“, rozhodne se odhalit mu to neznámé x, které je zapsáno v její tváři. Dovede jej za *Zelenou stěnu*, tam, kde létají ptáci, kde jsou na obloze mračna a kde lidé žijí v souladu s přírodou. Říkají si Mefité. D-503 si připadá jako ve snách. Je zasvěcen do plánu revoluce, je nutné, aby se tito lidé zmocnili *Integrálu*...

Den D nadešel: „Kdo je pro, ať zvedne ruku. Kéž bych se Mu (myšleno Dobroditeli, pozn. autora) mohl podívat do očí jako dřív zpřímá a oddaně. Tady

54 ZAMJATIN, J. *My*, str. 110

jsem. Celý. Vezmi mě! Ale teď jsem se neodvážil. A s úsilím, jako by mi všechny klouby zrezavěly, jsem zvedl ruku. Šum milionů rukou... Kdo je proti? To byl vždy nejvznešenější okamžik slavnosti: všichni zůstávají nehybně sedět s hlavou radostně skloněnou pod jařmo Číslo Čísel. Ale tentokrát jsem s hrůzou uslyšel nový šum lehoučký jako dech byl však zřetelnější než předtím měděné zvuky hymny...Zvedl jsem oči a...Byla to jen setina vteřiny, jen zlomeček. Viděl jsem, jak tisíce rukou vzlétly vzhůru, proti, a klesly. Viděl jsem bledou, křížem přeškrtnutou tvář I, její zdviženou ruku.⁵⁵ Revoluce začala. Všude se začali objevovat bílé lístečky s nápisem *MEFI*.

Jak je známo, každá akce vyvolává reakci. *Strážci* se mobilizovali a začali čistky. Všude vládl zmatek. Ti, kteří hlasovali proti, byli označeni za nemocné a jejich hlasy tudíž nemohly být brány vážně. Ovšem není to jejich chyba, vše je způsobeno chorobou a choroby, jak je známo, se dají léčit: „Poslední objev Státní vědy: centrum fantazie je nicotná mozková uzlina v krajině Varolova mostu. Stačí třikrát ozářit tuto uzlinu paprsky X a jste vyléčeni z fantazie NAVŽDY. Jste dokonalí, jste rovni strojům, cesta k stoprocentnímu štěstí je volná. Spěchejte proto všichni, staří mladí, rychle se podrobte Velké operaci.“⁵⁶

Integrál byl dokončen. Pod vedením D-503 měl odstartovat. Celá akce byla „revolucionáři“ pečlivě naplánována. Avšak byli prozrazeni, čímž bylo vše ztraceno.

V pokoji D-503 zazvonil telefon. Volal *Dobroditel*. Chtěl, aby se k němu D dostavil. Ten tak učinil. *Dobroditel* s ním vedl krátkou, ale vševysvětlující diskuzi. Ne, není pravda, že by I našeho hrdinu milovala. Potřebovala jen proto, že byl hlavním konstruktérem *Integrálu*. V tu chvíli bylo D vše jasné. Podvedla ho. Rozběhl se na *Úřad strážců*, aby jim mohl vše popravdě vypovědět. Avšak odvedl si jej právě ten ze *Strážců*, kterého spatřil také za *Zelenou stěnou*. Vše bylo ztraceno. Stále ji miloval. Rozpor jeho dvou já stále pokračoval.

Ani D-503 se nevyhnul *Velké operaci*. A...byl opět šťasten. Jeho mozek

55 ZAMJATIN, J. *My*, str. 158

56 ZAMJATIN, J. *My*, str. 189-190

opět fungoval přesně, jednal podle *Dobrodítelovi* vůle. Již žádná fantazie, žádná duše, žádné neznámé a iracionální. Jak vůbec mohl milovat nějakou ženu? Ne, nemiloval, byl pouze nemocen, již je zcela zdrav. Ať žije *Jednotný stát!*

Bez mrknutí oka udal I-330 *Dobrodíteli*, vypověděl mu vše. Pak jen sledoval, jak je I-330 i s ostatními pomalu a bolestivě zabíjena *Dobrodítelovým strojem*. I jako jediná za všech neřekla ani slovo, k ničemu se nepřiznala a nikoho neznadila.

Nezapomeňme na jeho přátele. O a R. R-13 byl zavražděn během nepokojů. A O-90? Ta za pomoci I a D uprchla za *Zelenou stěnu*, kde mohla svobodně počít dítě. Zplodit dítě bylo totiž v *Jednotném státě* zakázáno. Čekala by ji smrt. Není třeba dodávat, kdo byl otcem.

Zamjatinovým předobrazem pro vytvoření *Jednotného státu* bylo fungování socialistické společnosti. Vycházel ze dvou základních poznatků. Za prvé se zabýval „problémem osobnosti a kolektivu, jednotlivce a systému, ztotožnění individua s celkem, kolektivním úkolem.“⁵⁷ A za druhé střet dvou rozdílných světů, dvou sil: entropií a energií. „Entropie a energie existují pro Zamjatina nespojitě vedle sebe a proti sobě.“⁵⁸

„To, čemu Zamjatin říkal entropie, bylo předmětem jeho největší nenávisti. Entropie má nejrůznější podoby, dovede být vrcholně civilizovaná, uspořádaná, rozplánovaná do dnů a hodin...ale právě tak může být primitivní, zaostalá, lajdácká, líná. Život žitý podle zákona entropie však není jen pasivní odevzdání do běhu věcí. Má tendenci jaksí ideologizovat sám sebe jako jedinou a pravou aktivitu, vydávat se za energii. A právě tuto entropickou kamufláž energie nenávidí Zamjatin zvlášť vášnivě. Entropie tíhne zákonitě k systémovosti: usiluje o všeobecnou, bezvýjimečnou vládu. Tuto její stránku sleduje Zamjatin zvlášť pozorně a důsledně. Energie je právě takovou aktivitou, která je schopna rozbít daný status quo.“⁵⁹ Touto aktivitu Zamjatin chápe revoluci.

57 ZAMJATIN, J. *My*, str. 22, předmluva Miroslav Drozda

58 ZAMJATIN, J. *My*, str. 20, předmluva Miroslav Drozda

59 ZAMJATIN, J. *My*, str. 17-19, předmluva Miroslav Drozda

Je nutno podotknout, že všechny postavy byly označeny tak, že nám jejich čísla dokreslovala jejich osobnost, nebo to jak vypadali. Například O-90: „Milá O! Vždycky mi připadalo, že se podobá svému jménu: deset centimetrů pod Mateřskou normu, a proto je celá do kulata vykroužená, a růžové O rtů se otvírá vstříc každému mému slovu. A má okrouhlý, kyprý záhyb na zápěstí, jako mívají děti.“⁶⁰

A není náhodou, že čísla/jména všech *Strážců* začínala písmenem S. Jelikož v rámci druhého termodynamického zákona je právě entropie označena tímto písmenem.

3.2.4. A. Koestler - Tma o polednách

„Snad žádný román, zabývající se obecnými problémy politické etiky, který vyšel v posledních desetiletích – výjimku tvoří pouze díla Solženicynova – nevyvolal svého času takový politický skandál jako Koestlerova kniha *Tma o polednách*. Autor ji napsal na počátku druhé světové války, krátce po svém politickém i ideovém rozchodu s komunismem.“⁶¹

Celý děj knihy se odehrává na pozadí moskevských procesů, které probíhaly za Stalinovy vlády v Sovětském svazu v letech 1936-1938. Jednalo se o vykonstruované procesy, během nichž (kromě jiného) střílel Stalin do vlastních řad. Velká čistka byla namířena proti „představitelům levé i pravé opozice...“⁶². Brutální výsledky a mučení donutili obviněné přiznat se k činům, jež nikdy nespáchali.

Prostřednictvím Koestlera můžeme průběh procesů vnímat pohledem jednoho z perzekuovaných, Nikolaje Solmonoviče Rubašova. S Rubašovem se seznámíme ve chvíli, kdy je zatčen a odveden do cely číslo 404. Je členem strany více než dvacet let a za své činy během revoluce byl velmi uznáván. V poslední době však začal o straně pochybovat. Přesto ale netuší, z jakého důvodu byl

60 ZAMJATIN, J. *My*, str. 35

61 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 199, autor doslovu Miroslav GREGOROVICĚ

62 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 203, autor doslovu Miroslav GREGOROVICĚ

uvězněn. Dlouhé chvíle ve vězení tráví uvažováním o minulosti. Přemítá o tom, co pro stranu vykonal. Díky tomu si můžeme všimnout, že se vždy choval vůči straně velmi loajálně. Například když vzpomíná na setkání s Richardem, jemuž musel oznámit, že je ze strany vyloučen kvůli neschváleným propagandistickým letákům, vysvětluje mu důležitý princip - jedinec nemusí mít vždy pravdu, ale strana jako taková je neomylná...

Z jeho úvah jej vyruší klepání na stěnu. Rubašov si uvědomí, že se jedná o vzkaz ve čtvercové abecedě. Zpráva zněla: „Kdo?“ Rubašov vyklepal své jméno. Tak se seznámil s vězněm z cely číslo 402, který se stal po dobu jeho věznění jeho informátorem a dost možná posledním přítelem.

Po několika dnech si pro Rubašova přišla stráž a odvedla jej k prvnímu výslechu. Rubašov byl velmi překvapen, když spatřil za stolem svého dávného přítele z dob revoluce, Ivanova. Rubašov kdysi přesvědčil Ivanova, aby nespáchal sebevraždu. „Pokud jde o mne, můžeš začít jednat úředně“⁶³, řekl po krátké, dalo by se říci přátelské, debatě Rubašov. Ivanov jej však upozornil, že v místnosti není přítomna zapisovatelka, tudíž jde pouze o neformální rozhovor. Rubašov se zajímal o to, z jakého důvodu je uvězněn. Ivanov mu řekl, že je podezřelý z úmyslu spáchat atentát na *Číslo 1* (tímto termínem byla označována hlava strany). Ivanov žádal po Rubašovi, aby podepsal doznání, což odmítl. Ivanov mu vysvětlil, že zatím nebylo rozhodnuto, zda jeho „případ bude zařazen do kategorie A či P ...A znamená administrativní vyřízení a P znamená veřejné přelíčení.“⁶⁴ Pokud by spadl do kategorie A, čímž by již nebyl v Ivanovových rukou, proběhl by s ním krátký proces s jasným koncem - trestem smrti. Pokud ovšem podepíše doznání, bude zařazen do kategorie P a bude potrestán několika lety vězení. Rubašov odmítl. S tím Ivanov počítal a dal mu čtrnáct dní na rozmyšlenou.

Rubašovova životní úroveň se od prvního výslechu zlepšila. Dostal také papír a tužku, aby si mohl zapisovat své myšlenky. Ivanov znal Rubašova dobře,

63 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 66

64 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 75

chápal logiku jeho myšlení a byl přesvědčen, že Rubašov dojde ke správnému závěru a podepíše. S Ivanovovým jednáním nesouhlasil jeho kolega Gletkin. Gletkin byl mladý muž pocházející z prostých poměrů. Byl zvyklý jednat s prostými lidmi, a proto došel k závěru, že jediný způsob, jakým je možné si vynutit přiznání, je pomocí fyzického nátlaku. Ivanov mu však oporoval: „Jestli bude Rubašov kapitulovat, tak nikdy ze zbabělosti, ale v důsledku logiky...čím víc do něho bušíš, tím je pevnější.“⁶⁵

Den před uplynutím čtrnáctidenní lhůty navštívil Ivanov Rubašovova v cele. Logickými argumenty se mu snažil vysvětlit, že kapitulace je jediným možným rozhodnutím, jež může učinit, přičemž se nemusí obávat o morální dopad činu na sebe samého. Ivanov z cely odcházel s přesvědčením, že Rubašov doznání podepíše.

Z Rubašovova deníku: „...popřít a potlačit vlastní přesvědčení, když nemáme naději je prosadit. Poněvadž jediným uznávaným mravním kritériem je společenská užitečnost, počíná si člověk zřejmě mnohem čestněji, když veřejně odvolá vlastní přesvědčení proto, aby mohl setrvat v řadách strany, než když donkichotsky pokračuje v beznadějném boji. Pocity jako osobní hrdost jsou předsudky, které existují jinde proti určitým formám sebeponížení, pocity osobní únavy, nechuti, hanby musí být od kořene vymýceny...“⁶⁶ Rozhodl se kapitulovat.

Náhle se rozlétly dveře a vstoupila stráž. Odvedla Rubašova k dalšímu výslechu. Za stolem však neseděl Ivanov, nýbrž Gletkin. Oznámil Rubašovovi, že převzal případ, jelikož byl soudruh Ivanov odvolán. Později se ukázalo, že vedení nebylo spokojeno s jeho vyšetřovacími postupy a byl zastřelen. Gletkin přečetl všech sedm bodů obžaloby. Rubašov byl zaskočen absurditou těchto obvinění. Jak již bylo naznačeno, používal Gletkin při výslechu „své“ metody. Věděl, že nedostatek spánku, ostré světlo, atd. zlomí kohokoliv.

Rubašov se necítil vinen. Uznal, že v poslední nesouhlasil absolutně se stranou, avšak kontrarevolucionářem se odmítal nazvat. Odmítl také, že by měl v

65 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 81

66 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 129

úmyslu spáchat atentát na *Číslo 1*. Přiznal, že dříve obětoval několik svých spolupracovníků, včetně sekretářky Orlovové, jež byla jeho milenkou, aby si zachránil svůj vlastní krk. Gletkin ale žádal, aby se obviněný veřejně přiznal ke všem bodům obžaloby. Jedině tímto způsobem může být prospěšný straně – jako odstrašující případ.

Rubašov poznamenal, že se nemůže přiznat k něčemu, co nespáchal.⁶⁷ Gletkin souhlasil a nechal do místnosti předvolat dalšího vězně. Rubašov po chvíli poznal, že se jedná o syna jeho dobrého přítele. Tento muž, který byl podle všeho mučen, na Gletkinův příkaz vypověděl, že jej Rubašov nabádal k tomu, aby spáchal onen atentát. Gletkinovi argumenty spolu s touto výpovědí donutily znaveného Rubašova uzнат, že pokud se na problém podívá touto optikou, je opravdu vinen.

Výslechy pokračovaly nadále. Gletkin po každém přiznání povolil Rubašovi krátký odpočinek. Nakonec jej, vždy však po dlouhých debatách, donutil přiznat se k šesti ze sedmi bodů obžaloby. Veřejný soud, během kterého se Rubašov ke všemu přiznal, jej odsoudil k trestu smrti.

„Hlavní postava...je fiktivní. Není však těžké zjistit v jeho psychologii, charakterových rysech, politickém smýšlení a teoretickém uvažování rysy některých skutečných tragických dějinných osobností: Zinověva, Bucharina, Kameněva a Rykova (oběti moskevských procesů, poznámka autora).“⁶⁸

⁶⁷ KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 146

⁶⁸ KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 203, autor doslovu Miroslav GREGOROVIC

3. 3. ORWELLOVA ISPIRACE

Přestože je Orwellova antiutopie světově nejproslulejší, je z tohoto letmého nastínění dějů jasné, že ne všechny jeho myšlenky byly originální. „Od Zamjatina pocházel obecný tvar románu a představa totální kontroly státu, od Koestlera strašlivé výslechy včetně vymývání mozku pomocí zastrašování.“⁶⁹

3.3.1. 1984 vs. My

Dalo by se říci, že se Orwell dokázal rozvinout a prohloubit Zamjatinovu myšlenku. Ovšem od dějové linky antiutopie *My* se příliš neodchýlil. Ústřední postavou obou románů je muž v produktivním věku, který žije v takovém státním zřízení, které je možné nazývat totalitní. Zamjatin tento stát nazval *Jednotným státem* a do jeho čela postavil *Dobroditele*, Orwellova vize se odehrává v *Oceánii*, kde tvrdou rukou vládne *Velký bratr*. V obou případech se setkáváme s dokonalým systémem, který je ovládán jedinou stranou a jakýkoliv nesouhlas je trestán. Zamjatin Orwella inspiroval v tom, jakým způsobem strana dohlíží na společnost. Z *Hodinových desek* vytvořil Orwell *Obrazovky. Úřad strážců* se stal *Ministerstvem lásky*, atd. Zamjatin ve svém díle pouze nastiňuje, jakým způsobem pomyslná pyramida v Jednotném státě funguje. Orwell tuto ideu převzal a rozpracoval ji do detailů. V obou státech funguje tajná opozice, jejíž součástí se stanou i naši hrdinové. Na rozdíl od Mefitů v *My* je Bratrstvo v *1984* fiktivní a slouží pouze jako nástroj k odhalení ideozločinců.

Jak D-503, tak Winston Smith se rozhodnou zaznamenat to, co se děje kolem nich a čeho jsou součástí. Rozdíl je v tom, jakým způsobem ke společnosti, jejíž jsou součástí, přistupují. D-503 je šťasten, ba dokonce je nadšen z toho, jak dokonalý dokáže *Jednotný stát* být. Naopak Smith si je vědom, že vše kolem něj je pouhá lež, a že lidé jsou jen obětními beránky několika vyvolených.

Život obou dvou mužů značně ovlivní žena. V Zamjatinově díle je to I-330, která ukáže D-503, jaký svět byl a mohl by opět být. Jistým způsobem mu otevře oči. D-503 se do ní zamiluje, ovšem stále v něm panuje rozpor. Z jedné

69 BOWKER, G. *George Orwell*, str. 373

části je stále oddaný *Dobroditeli*, z druhé chce stát po boku I-303.

Winston Smith objeví spřízněnou duši v Julii, která smýšlí podobně jako on. Oba dva páry unikají před realitou do „svého“ bytu, který je sám o sobě určitým pojátkem s minulostí. Minulost, tedy období před *Dvousetletou válkou* / vznikem *Oceánie*, je chápána jako zlatý věk. Minulost je posvěcována, stejně tak jako je tomu i v naší realitě (První republika, T. G. Masaryk).

Oba hrdinové jsou odhaleni a označeni za nemocné. Zde je možno sledovat v rozpor. Zamjatin ponechal D-503 možnost volby. Sám usoudil, že je nemocen a rozhodl se sám sebe udat. *Dobroditel* mu pouze poskytl „léčbu“ a byla mu vyoperována fantazie, díky níž se dostal do problému. Orwell Smithovi takovou svobodu neposkytl. Neposkytl mu žádnou. Propracoval systém *Oceánie* takovým způsobem, že mohla být odhalena pouhá scestná myšlenka. Samotné činy se už staly pouze jejím důsledkem. Proto také musela být léčba mnohem důkladnější.

Obě díla vrcholí v okamžiku, kdy D-503 udá I-303, čímž jí pošle na smrt a kdy se Smith zřekne Julie a Julie Smitha ve svůj vlastní prospěch. Tím autoři dokazují, že strana a systém jsou absolutní, totalitní, že dokážou ovládnout i pouhou myšlenku.

Není možné popřít, že Zamjatin byl autorem, který přišel s originální myšlenkou antiutopie, která prostřednictvím jednotlivce popisuje fungování totalitní společnosti. Tehdejší doba a především politická situace ale románu *My* upřela slávu, kterou by si zasloužil. I díky tomu takovým způsobem uspěla Orwellova vize. Na druhou stranu Orwell zašel do větší hloubky. Dokázal popsat totalitní stát do posledních detailů, mnohem více propracoval psychologii postav a svým mistrným literárním stylem vdechl svému dílu až děsivou realističnost.

3.3.2. 1984 vs. Tma o polednách

Kniha *Tma o polednách* byla dalším dílem, které velmi ovlivnilo román *1984*. Orwell recenzoval Koestlerovi knihy a po přečtení *Tmy o polednách* se toužil setkat s jejím autorem. Koestler a Orwell se stali velmi blízkými přáteli. Jelikož Orwell nikdy nežil ve státě, ve kterém by fungovala totalitní forma vlády,

získával své poznatky především prostřednictvím Koestlerova díla. *Tma o polednách* mu „umožnila jedinečný vhled do metod psychologického mučení a vymývání mozků používaných v moderním policejním státě...Dala se tu nalézt veškerá výzbroj totalitní společnosti – tajná policie, lidské gramofony, denunciace, stalinistická paranoia, chladní vyšetřovatelé, zrušení dějin.“⁷⁰

Rubašov se několikrát zmiňuje o tom, jakým způsobem strana fungovala: „Strana znala pouze jediný zločin: odchýlit se od vytyčené linie.“⁷¹ „...„Podobali jsme se velkým inkvizitorům v tom, že jsme pronásledovali v zárodku nejen zlo v lidských činech, ale i v lidských myšlenkách. Nedovolili jsme soukromí ani v lidském mozku.“⁷² Také popisuje, jak byla měněna minulost tak, aby byla poplatná době - „Určité knihy a brožury byly nenápadně vyřazeny... posléze i řada svazků *Encyklopedie*... Brzy mělo vyjít nové opravené vydání.“⁷³ Všechny tyto motivy jsou v *1984* citelné. Právě na pozměňování minulosti pracoval, jak víme, Winston Smith. To, co všechny zmíněné prvky spojuje, co vyjadřuje sílu a moc vládnoucí strany v totalitním státě, vyjádřil Orwell takto: „Cokoliv strana považuje za pravdu, je pravda.“⁷⁴

Část Orwellova románu, která popisuje výslechy Winstona Smitha O'Brienem, je taktéž inspirována *Tmou o polednách*. Orwell vychází jak z logicky vystavěných dialogů mezi Rubašovem a Ivanovem, tak z vykonstruovaných faktů, jež před Rubašova klade Gletkin.

Koestler vycházel z událostí, které se staly. Poukázal na absurditu reality. Na to, jak lze uplatnit Machiaveliho svěcení prostředků. Tento prvek je dalším z těch, jež dotvořily tragickou vizi Orwellovi *Oceánie*, která se bohužel v mnoha podobách stala skutečnou.

70 BOWKER, G. *George Orwell*, str. 264

71 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 62

72 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 79

73 KOESTLER, A. *Tma o polednách*, str. 92

74 ORWELL, G. *1984*, str. 221

3. 4. REFLEXE TOTALITNÍ SPOLEČNOSTI

Ačkoliv každý z autorů reflektuje totalitní společnost jiným způsobem, je nepochybné, že všichni vycházejí z osobní zkušenosti. Koestler žil v období, kdy probíhaly moskevské procesy, Zamjatin prožil Velkou říjnovou revoluci a její následky na něj měly přímý dopad. Orwell se účastnil španělské občanské války a měl povědomí o vzrůstající moci fašismu a nacismu. Všechny tyto životní zážitky se v dílech odrážejí.

Ve všech dílech se ocitá jedinec na straně jedné a stát na straně druhé. Jedinec nesouhlasí s oficiální ideologií státu. Tato ideologie je v totalitním zřízení jedinou přípustnou. Z tohoto důvodu nutně vzniká konflikt.

Koestler se Tmě o polednách zabývá děním ve stalinovském Rusku. Realitu popisuje surově, čímž příběhu o Rubašovovi dodává na autentičnosti. Hovoří zde o praktikách, jakými si vládnoucí strana upevňovala moc. Snímá komunismu falešnou masku a uhazuje jeho pravou tvář.

Zamjatin a Orwell na rozdíl od Koestlera nepopisují, co se stalo, ale to, co by se stát mohlo. Tedy nastiňují nám svou vizi, která by se mohla stát realitou, kdyby svět ovládl totalitní režim. V obou dílech nalézáme základní principy totalitního státu, které jsou ovšem dovedeny k dokonalosti, a tím pádem nemůže být takový stát žádným způsobem rozvrácen.

Je potřeba se zamyslet také nad tím, proč vůbec tato díla vznikla. Jednoznačně se v nich setkáváme s umělecky pojatým obrazem reality. Podle mého názoru si chtěli zmiňovaní autoři čtenářům pomoci lépe pochopit, situaci, která se kolem nich odehrává. Ale především chtěli varovat společnost před tím, co může nastat, pokud nezvítězí zdravý rozum.

4. ZÁVĚR

Tato práce měla za cíl stát se odpovědí na otázku „co je *totalitarita* a *totalitní společnost*, a jakým způsobem je tento fenomén reflektován v literárním díle“.

Totalitarismus, popřípadě totalitní formu vlády, chápeme jako politický fenomén, který značně ovlivnil 1. polovinu 20 století. Stát, ve kterém byla taková forma vlády uplatňována, je možno nazvat státem totalitním. V daném období se s ním setkáváme na území SSSR, Itálie a Německa. Způsob, jakým stát a společnost v něm fungovaly, byl odvozen od ideologie komunistické (komunismus) a fašistické (fašismus, nacismus).

Další částí otázky je odraz totalitarismu v literárním díle. Pokusila jsem se vybrat právě taková díla, jež vytvářejí ucelený obraz totalitní společnosti. Prvním z nich je Koestlerův politický román *Tma o polednách*, jenž vznikl na pozadí moskevských procesů, které probíhaly v letech 1936-1968 za Stalinovy vlády v SSSR. Druhým je antiutopie *My* od J. Zamjatina, která zobrazuje absolutně totalitní stát z daleké budoucnosti. A v neposlední řadě je zde Orwellova antiutopická vize *1984*, jež se stala na dlouhou dobu číslem jedna svého druhu, a to především díky tomu, že se Orwellova fikce pozvolna měnila v krutou realitu.

Doufám, že se mi podařilo svůj úkol naplnit, a že se tato práce stane nejen pro mě obohacující.

5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Monografie:

ARENDOVÁ, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Praha: Oikoymenh, 1996. ISBN 80-86005-13-5.

ARENDOVÁ, Hannah. *Krise kultury: čtyři cvičení v politickém myšlení*. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0424-4.

BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Krise eschatologie neosobnosti*. Londýn: Rozmluvy, 1982. ISBN 0946352003.

BOWKER, Gordon. *George Orwell*. Praha: Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-809-8.

DUROZOI, Gérard; ROUSSEL, André. *Filozofický slovník*. Praha: EWA, 1994. ISBN 80-85764-07-5.

FILIPPI-CODACCIONI, A. M. *Dějiny 20. století: encyklopedie politického, ekonomického a kulturního dění*. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0403-1.

HOLAN, Vladimír. *Les bez stomů*. Praha: BB Art, 2002. Versus. ISBN 80-7257-735-2.

KOESTLER, Arthur. *Tma o polednách*. Praha: ODEON, 1992. ISBN 80-207-0351-9.

KURAS, Benjamin. *Sto let od narození George Orwella: sborník textů*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003. ISBN 80-86547-23-X.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

ORWELL, George. *1984*. Praha: Levné knihy a.s., 2009. Československý spisovatel. ISBN 978-80-7309-808-7.

PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Totalitární režimy 20. století v Evropě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7

PECHANOVÁ, Gabriela. *Problém totalitarismu v díle George Orwella*. Plzeň,

2002. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

SKÁLA, Josef. *Postřehy a fikce George Orwella*. Praha: Svoboda, 1985.

STRELKA, Joseph Peter. *Literatura a politika: pohledy z literárněvědné perspektivy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. ISBN 80-85959-90-9.

ZAMJATIN, Jevgenij, *My*. Praha: ODEON, 1989. ISBN 80-207-0732-8.

Elektronické zdroje:

PROFANT, Martin. *Totalitarismus*. In:[online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: <http://webhumanita.cz/?a=lex&rid=131>

KAJNAR, Petr. *George Orwell*. In: [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://webhumanita.cz/?a=news&info=90>

LIUKKONEN, Petri. Yevgeny Ivanovich Zamyatin. In: [online]. 2008[cit. 2012-04-19]. Dostupné z: <http://www.kirjasto.sci.fi/zamyatin.htm>

6. RESUMÉ

Diese Bachelorarbeit beschäftigt sich mit dem Thema „Totalität“. Diese Arbeit bemüht sich den Begriff „Totalität“ zu erklären mit allem, was mit ihm hängt zusammen. Ich meine z.B. die Totalitätsgesellschaft, den Totalitätsstaat, die Ideologie, den Kommunismus, den Faschismus, den Nazismus, usw.

Weiter beschäftigt sich mit Literatur, die das Totalitätsproblem löst. Die Werke, welche ich gewählt habe, sind ein politischer Roman *Sonnenfinsternis* von Arthur Koestler und zwei Antiutopien *Wir* von Jewgeni Samjatin und *1984* von George Orwell. An diesen Werken möchte ich die typischen Merkmale von Totalitätsregimen zeigen.